

Žemaičių kalba – nuo turgaus iki bažnyčios

Poetės Irenos DAUBARIENĖS pokalbis su JE Telšių vyskupu Algirdu JUREVIČIUMI

Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius

Pasirodo, kad ten tos tradicijos dar nebuvo. Po pamaldų ėjome prie vienuolio J. A. Pabrėžos kapo, o žmonės prieidavo ir dėkojo už žemaitišką maldą. Supratau, kad Kretingos žmonės išsilgę girdėti žemaičių kalbą bažnyčioje, nes tai – jų tapatybės dalis.

– Pastebima, kad Jūs ne tik skatinate žemaičius aktyviau vartoti savo prigimtine kalbą, tačiau ir pats intensyviai jos mokotės. Kas sunkiausia atrodo mokantis žemaičių kalbos?

– Nors turiu mokymosi priemonių – žemaičių kalbos gramatiką ir žodyną, tačiau geriausiai man sekasi mokytis girdint kalbą. Nesijaučiu mokantis žemaitiškai, tačiau tai, ką moku, – stengiuosi naudoti bendravime. Man asmeniškai sunkiausia yra pataikyti teisingus linksnius, nes dažnai „prasikiša“ lietuviška gramatika...

– Kokių atradimų ar pastebėjimų atradot dėl žemaičių kalbos: jos leksikos ar formų vartojimo?

– Manau, kad žemaičių kalba yra archajiškesnė, nes atrodo kiek grubesnė už lietuvių kalbą, kuri buvo kalbininkų išpuoselėta ir išdailinta. Manęs nenugąsdino kai kurie žemaitiški

žodžiai, nes atradau, kad jie turi lenkiškų žodžių šaknis. Kadangi lenkų kalba man yra žinoma, tai nebuvo jokių sunkumų suprasti ir kai kuriuos žemaičių žodžius.

– Ar padeda Jums mokantis žemaičių kalbos Jūsų profesionalus muzikinis išsilavinimas?

– Manau, kad man labai palengvina mokytis kalbos muzikinė klausia, kuri padeda greičiau įsisavinti kirčiavimą bei kitus kalbos niuansus.

– Pačioje Jūsų paskyrimo Telšių vyskupu pradžioje interviu interneto dienraščiui Bernardinai.lt sakėte „Mėgstu skaityti, lavinti kalbą įgūdžius – dėl to skaitau ir užsienietiškas knygas. Turiu ambicijų geriau pamokti anglų, italų kalbas“, o vietoj jų teko mokytis žemaičių kalbos. Ar jos mokymąsi prilygintumėte naujos užsienio kalbos mokymuisi?

– Tai nesulyginami dalykai, nes užsieniečių retai kada sutinku, o štai žemaičių – kasdien. Tad ši kalba man nėra tai, kas „už manęs“, „už sienos“, bet ji yra šalia manęs ir vis dažniau – manyje.

– 2022 m. vasarį viename interviu sakėte, kad tik atvykęs į Žemaitiją pastebėjote, kad žemaičiai mažai vartoja savo kalbą. Ar, Jūsų nuomone, situacija pastaruoju metu bent kiek keičiasi?

– Jūsų Ekscelencija, šių metų vasaros pradžioje suėjo tik dveji metai, kai atvykote į Žemaitiją, Jums visai nepažintą kraštą ir štai šiemet liepos 13-ąją, Pasaulio žemaičių vienybės ir Durbės mūšio minėjimo dieną, Didžiojoje žemaičių sienoje Telšiuose atidengiant meninę plokštę žemaičių kalbai, buvote apdovanotas Lietuvos Respublikos Seimo atminimo ženkle „Už nuopelnus Žemaitijai“. Kokias mintis sukėlė šis įvertinimas?

– Nesijaučiu, kad mano nuopelnai Žemaitijai būtų verti kokio nors apdovanojimo, tačiau džiaugiuosi, kad tokią žemaičiams brangią dieną buvau taip pagerbtas. Atrodo, jog tai buvo toks paprastas dalykas – skatinti žemaičius kalbėti žemaitiškai, o pasirodo, jog tai apdovanojimo vertas žygdarbis.

– Jums tik pradėjus eiti Telšių vyskupijos ganytojo pareigas, po trejeto mėnesių, 2020 m. rugsėjo 21 d. Telšiuose įvyko Žemaičių kongresas, kurio rezoliucijoje numatyta skatinti intensyvesnį žemaičių kalbos vartojimą, ši klausimą sprendžiant ne tik Žemaitijos savivaldybėse, bet ir kreipiantis į Lietuvos Respublikos Prezidentūrą, Seimą ir Vyriausybę su prašymu imtis tvirtų, tikrų, ilgalaikių priemonių unikaliai, gyvai žemaičių kalbai įteisinti bei išsaugoti. Po minėto kongreso praėjus vos dviem mėnesiams 2020 m. lapkričio mėnesį, švenčiant Kristaus, Visatos valdovo, iškilmę Jūsų iniciatyva Telšių katedroje pirmąsyk visuotinė malda jau buvo skaitoma žemaitiškai. Kaip pavyko taip žaibiškai imtis konkrečių žemaičių kalbos puoselėjimo ir stiprinimo veiksmų?

– Jei Žemaitijoje rašomos rezoliucijos dėl kalbos skatinimo, tai liudija apverktiną žemaičių kalbos padėtį. Nors kai kurie politiniai sprendimai ir gali prisidėti prie kalbos puoselėjimo, tačiau pagrindinė kalbos gyvumo priežastis slypi kitur. Jei žemaičiai imsis daugiau vartoti tą kalbą, ji turės ateitį.

Daugelyje kraštų Bažnyčia buvo ta jėga, kuri padėjo išsaugoti unikalias kalbas bei kultūras ir pakėlė tai į aukštesnį lygmenį. Turiu mintį šv. Kirilą, kuris sukūrė slavų kalbai raštą (kirilica) ir taip padėjo išsaugoti kalbą. Lietuvoje taip pat iškilūs dvasininkai daug prisidėjo, kad lietuvių kalba rastų sau prideramą vietą bažnyčiose ir būtų var-

tojama kasdienybėje.

Atvykdamas į Telšius tikėjau išgirsti daugiau žemaičių kalbos, tačiau viešumoje ji vis dar mažai vartojama. Paklauses, kur galima išgirsti žemaičių kalbos, buvau nukreiptas į turgų, kur ji dar gausiau vartojama. Tai, ką turguje girdėjau, man patiko, todėl nusprendžiau sudaryti galimybes žemaičių kalbai skambėti ir bažnyčiose.

– Kaip Jūsų skatinimą visuotinę maldą melsti žemaičių kalba priėmė vyskupijos dekanatuose (bažnyčiose)?

– Negirdėjau nė vieno nusiskundimo dėl to, tačiau suprantu, kad kai kuriose parapijose žemaičių kalba nėra vartojama, nes ten ir žmonių nebėra, gebančių perskaityti žemaitišką tekstą. Telšių vyskupijai priklausantis dalis taip vadinamos Mažosios Lietuvos, kurioje daugumą gyventojų sudaro nuo savo kalbos atpratę žemaičiai. Jiems tai sunkiausia priimti, nes jie dirbtinai bando sau kurtis kitą tapatybę.

– Ko daugiau sulaukiate: žmonių nustebo ar džiaugsmo dėl vis dažnesnio žemaičių kalbos vartojimo Žemaitijos bažnyčiose?

– Kai per pamokslą žmonės truputį „prisnūsta“, tai labai įdomu stebėti jų veidus, kai jie po pamokslą išgirsta žemaičių kalbą. Tuomet tikintieji pakelia galvas, išsitiesia, o veidą papuošia nuostaba praturtinta šypsena. Tai daug pasako apie žmonių ir kalbos santykį. Kadangi dabar daug pamaldų transliuojama per LRT bei „Marijos radiją“, tai ir Lietuvoje tenka išgirsti padėkų už tai, kad grįžtame prie savo tapatybės.

– Esate minėjęs, kad kone dvejus metus kiekvieną savaitę į visas Telšių vyskupijos bažnyčias siunčiate žemaitišką sekmadienio šv. Mišių maldą, įdomu, kaip dažnai bažnyčiose pasirenkamas būtent žemaitiškas visuotinės maldos variantas?

– Neturiu tokios statistikos ir netikrinu, ar parapijose naudojamos žemaitiškų maldų tekstais. Palieku tai laisvam dvasininkų ir parapijiečių apsisprendimui. Įdomią patirtį turėjau pernai Kretingoje minint vienuolio Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos 250-ąją gimtadienį. Visada maniau, kad Kretinga yra Žemaitijos dalis, todėl parodžiau iniciatyvą pamaldose skaityti maldą žemaitiškai.

apie tai nebuvau girdėjęs, todėl man tai buvo labai nauja.

Kai pop. Pranciškus 2018 m. mane paskyrė vyskupu pagalbininku Kaune, tai gavau titulinę Materianos vyskupiją Tunise (Afrika), nes kiekvienas vyskupas privalo turėti savo vyskupiją. Jei vyskupijoje yra vyskupų pagalbininkų, jie tampa tituliniais vyskupais, t. y. jie tampa seniai sunykusių vyskupijų „ganytojais“. Daugiausia tokių vyskupijų yra šiaurinėje Afrikoje, tačiau pasitaiko ir Europoje. Kai buvau paskirtas Telšių vyskupu, Afriką man teko palikti, nes tapau konkrečios vyskupijos ganytoju.

Pasigilinęs į istoriją pamačiau, kad iki 1926 metų egzistavusi Seinų vyskupija neseniai tapo tituline vyskupija, o 1417 metais įkurta Medininkų vyskupija liko pamiršta. Todėl surinkęs istorinius dokumentus pristaciau juos Šventajam Sostui ir paprašiau tą klausimą išspręsti, kad Žemaičių vyskupystės istorija nebūtų pamiršta. Džiaugiuosi, kad neseniai pop. Pranciškus įtraukė Medininkų vyskupiją į titulinį vyskupijų sąrašą. Laukiame, kada bus paskirtas titulinis vyskupas.

– Ne tik žemaičius, bet ir visą Lietuvą pratiname prie žemaičių kalbos per didžiąsias metų šventes sveikindamas ir

linkėdamas žemaitiškai. Ko šiuo metu palinkėtumėte ar kokių troškimų turėtumėte kaip žemaičių Ganytojas?

– Bandau mąstyti taip, kaip pop. Martynas V, kuris į mūsų regioną žvelgė kaip į lietuvių tautą ir kaip į žemaičių tautą. Tad nieko nuostabaus, kad lietuviai gauna žemaitišką sveikinimą ir nusteimba, kad dar kažkas vakarinėje Lietuvos dalyje moka žemaitiškai „keverzoti“. Norėčiau palinkėti, kad priimtume vieni kitus gerbdami tapatybę, kad buvimą žemaičiu ar lietuviu priimtume kaip praturtinimą, o ne kaip grėsmę nacionaliniam saugumui ar valstybės vienybei.

Irena Daubariene – Telšių „Kranto“ progimnazijos direktorė, liuanistė, poetė, kurianti lietuvių ir žemaičių kalbomis.